

שוברו בצידו

רפורמת השוברים בתחום החינוך לגיל הרך בגילאי 2-3 ובעיותיה

אביעד הומינר-רוזנבלום

ההצעה לממש את ההבטחה לחינוך חינוך בגילאי 0-3 על ידי חלוקת שוברים (וואוצ'רים) להורים לילדים בגילאי 2-3 הינה הצעה בעייתית ביותר, ששכרה עלול לצאת בהפסדה, בצורת הגדלת המחסור הארצי במטפלות, והידרדרות שירותי החינוך לגיל הרך. דרך הפעולה הנכונה יותר היא שיפור משמעותי של התנאים במעונות המסובסדים, שיפור שכר המטפלות, והרחבה הדרגתית של השירות החצי ציבורי לכלל האוכלוסייה.

במהלך מערכת הבחירות האחרונה הבטיח רה"מ נתניהו, וכמוהו גם מרבית מפלגות הקואליציה, כי יקדמו החלת חינוך חינוך בישראל גם בגילאי 0-3, הבטחה שאף עוגנה בהסכמים הקואליציוניים. במהלך דיוני התקציב התברר כי כרגע מתמקדת הממשלה בתכנית מצומצמת יותר, המיועדת לגילאי 2-3. כרגע מתמקדים הדיונים בממשלה איך לממש את ההבטחה לחינוך חינוך בגילאי אלה. שתי האפשרויות שעומדות כרגע על הפרק הן:

- מתן שובר (וואוצ'ר) חודשי בשווי 1500-2000 ש"ח לכל משפחה בה יש ילדים בגילאי אלה, בו תוכל להשתמש על מנת להוזיל את תשלומיה למעון, פרטי או מסובסד.
- שיפור התנאים והעמקת הסבסוד במעונות היום המסובסדים.

כפי שניתן לראות, אך אחת מהצעות אלה אינה מציעה "חינוך חינוך, אוניברסלי" לגילי 2-3, כפי שהבטיח רה"מ נתניהו בישיבת הממשלה בה אושרה מסגרת התקציב, וודאי שלא חינוך חינוך חינוך ואוניברסלי בגילי 0-3. בכל זאת, בהצעה למתן שוברים לסבסוד חלקי של שכר היום יש מרכיב אוניברסלי יותר, מכיוון שהשוברים אמורים להינתן לכל ההורים לילדים בגיל הרלוונטי. המרכיב האוניברסלי הזה, שקרוב קצת יותר להבטחת הבחירות, הוא ככל הנראה הסיבה לכך שנכון לעכשיו, זהו המתווה המועדף על ידי המועצה הלאומית לכלכלה וראש הממשלה.

למרות תמיכתנו העקרונית בחינוך אוניברסלי לגיל הרך, אשר הוזכרה במספר ניירות שנכתבו על ידינו בנושא¹, לטעמנו מדובר בבצעה בעייתית ביותר, וזאת בשל מספר סיבות:

- אי שוויון** – חלוקת שוברי חינוך בשווי זהה לכלל האוכלוסייה אשר בהן ניתן יהיה להשתמש במעונות מכל סוג שהוא, יכולה לאפשר להורים מהמעמד הבינוני גבוה לשלוח את ילדיהן למעונות פרטיים אשר בהם ישנם תנאים טובים יותר ממעונות פרטיים, הן בהיבטי יחס

¹ יערה מן, בין עבודה למשפחה, 2020, קרן ברל כצנלסון

- המטפלות-פעוטות, הן בהיבטי הכשרת המטפלות וכו', ולהגדיל את הפערים בין לבין משפחות שאינן יכולות לשלם את התשלום הנוסף.
2. **הגדלת המחסור במטפלות** – כבר כיום סובלים מעונות היום ממחסור במטפלות בהיקפים משמעותיים ביותר (המוערך בכ-10,000-5,000 מטפלות), שבמקרים תכופים יותר ויותר לא מאפשרים לפתוח מעונות יום קיימים בשל מחסור בצוות, וודאי שלא לפתוח מעונות חדשים. שוברים אוניברסליים מעין אלה, אשר סביר שיגדילו את הביקוש למעונות יום, עלולים רק להגדיל את המחסור במטפלות (וודאי במטפלות שעבור הכשרה ראויה), ולהעצים את המשבר במקום לטפל בו.
3. **גלגול הסבסוד הממשלתי לבעלויות** – חלוקת שוברים אוניברסליים בהן ניתן יהיה להשתמש גם במעונו פרטיים עלולה לגרום לבעלי המעונות להעלות את שכר הלימוד בסכום כלשהו, עד הסכום לו שווה השובר, ולגרום לכך שבמקום סבסוד להורים, תסבסד המדינה גופים פרטיים. באופן כללי תקצוב גופים פרטיים על חשבון הציבור, בלי תנאים מוקדמים של הגבלת הרווחים, והחלת סטנדרטים ציבוריים ברורים (נניח – אי סינון תלמידים), היא צעד בעייתי מאוד ולא מומלץ.
- הטלת פיקוח ממשלתי על המחיר כדי למנוע גלגול הסבסוד לרווחי הבעלים הינה צעד מורכב ביותר, אשר מצריך פיתוח מנגנון חיובי, מערך פיקוח ועוד. לא ברור האם ועד כמה ניתן לבנות מערך אפקטיבי מעין זה, במיוחד כזה שיתחשב בצורה טובה בעלויות השכירויות השונות במקומות שונים במדינה, בעלויות החינוך לגילי 0-2 ולצהרונים ועוד.
4. **פגיעה באוכלוסיות מוחלשות** – מחקרים שונים ברחבי העולם הראו שהאוכלוסיות המוחלשות, במיוחד כאלה המתגוררות באזורים פריפריאליים, אשר התרומה של החינוך לגיל הרך היא המשמעותית ביותר עבור עתיד ילדיהם, עלולות להיפגע, או לכל הפחות לא להרוויח, מתוכניות שוברים שונות. זאת עקב הרווח מועט שיכולים להפיק גורמים פרטיים מפתיחת מעונות באזורים בהם לא ניתן לגבות שכר לימוד גבוה והיצע הפעוטות מוגבל.
5. **פגיעה באיכות החינוך** – לתכניות שוברים למימון חינוך לגיל הרך ישנו פוטנציאל לפגיעה באיכות השירות, זאת עקב צמיחה מהירה של התחום בלי פיקוח ומימון ראויים להכשרת מטפלות, להגדלת שכרן, לשיפור יחס התקינה ועוד. דבר מעין זה אירע למשל בהולנד, שם הונהגה בעשור הראשון של שנות ה-2000 תכנית שוברים.
6. **הזנחת המערך החצי ציבורי** – העברת שוברי לימוד במקום טיפול במשבר במעונות היום המסובסדים ושיפור התנאים והעלויות בהם, עלולה לפגוע בהם בצורה דרמטית, ולסכל את הבסיס האפשרי היחיד ליצירת חינוך ציבורי אוניברסלי שוויוני ומלא בגילים אלה.

במקום מימוש תכנית השוברים, על שלל בעיותיה, יש לקדם את המתווה שנבנה על ידי אנשי המקצוע במשרד החינוך, ואשר נתמך גם על ידי שלל מומחים לחינוך לגיל הרך ומפעילי המעונות המסובסדים. מתווה זה כולל שיפור מיידי בתנאי והכשרת המטפלות, הקטנה היחס בין מספר המטפלות למספר הפעוטות, הגדלת הסבסוד הניתן להורים לפעוטות במעונות המסובסדים, והרחבה הדרגתית משמעותית של בינוי והקמת מעונות יום מסובסדים, עם דגש על אוכלוסיות מוחלשות. רק צעד כזה יקדם את החינוך לגיל הרך בישראל באמת, ויתרום לחיזוק ולחיזוק החברה הישראלית כולה.

אביעד הומינר-רוזנבלום,
סמנכ"ל תוכן ומדיניות,
קרן ברל כצנלסון